

Inhoud Bijlagen

1 Opdracht	18
2 Methode	19
3 Kerkdienst als liturgie van de gemeente	22
4 Kernwaarden in de gemeente	29
5 Christus, gemeente en ambt	30
6 Wijkwerk	32
7 Vergadercultuur in DZ	34
8 Profiel voor een predikant?	35

Bijlage 1 Opdracht

Opdracht aan Kees de Ruijter (mail Henkjan Gerrits d.d. 10 november 2018)

Inleiding

Voor het opstellen van het profiel voor een nieuwe predikant heeft de Kerkenraad van Dronten Zuid in 2015 onderstaand profiel van haar gemeente beschreven:

De Gereformeerde kerk Dronten Zuid wil een gemeente zijn die dichter bij God en dichter bij elkaar leeft. We kunnen dankbaar zeggen dat we daar in de afgelopen jaren de vruchten van zien. In Christus zijn we een steeds meer liefdevolle gemeenschap geworden waarin het om zien naar elkaar groeit en het geloofsgesprek vanzelfsprekender wordt. Ook zien we met name onder de jeugd een enorme groei in geloof en een toenemende betrokkenheid bij ons als geloofsgemeenschap. De kerkenraad ziet het als haar belangrijkste taak om in de komende jaren de gemeente toe te rusten in het uitdelen van de genadegaven die we zelf hebben ontvangen. Onze opdracht (Matth. 28:19) en ons verlangen is om ons geloof in liefde te delen met een ieder die Christus nog niet kent als zijn of haar verlosser en heiland.

Dronten Zuid wil (liefst met andere kerken) een plek zijn waar ontmoeting met Jezus Christus plaats vindt. Kenmerkend voor zo'n gemeente zijn inspirerende erediensten en vieringen (Hand. 20: 12) en bewogen evangelisatie (Marc. 16:15). Dat is alleen mogelijk als er blijvende aandacht is voor onderlinge liefdevolle gemeenschap (Joh 16: 34-35) en zuiver geloof (Hebr. 11:6).

Mede aan de hand van dit profiel is gekomen tot de keuze om Rien van den Berg te beroepen als predikant voor onze gemeente en het aanstellen van Gerry Bos als Pastoraal werker. In 2018 heeft Rien een beroep aangenomen naar de 3GK in Deventer en is gaan werken voor het Jongeren klooster. Gerry Bos is nog voor 50% als PW werkzaam in onze gemeente.

Om te komen tot goede overwegingen in het invullen van het predikantschap hecht de kerkenraad aan beeldvorming van de gemeente die recht doet aan de situatie van vandaag. Om te waarborgen dat die beeldvorming deskundig, eerlijk en objectief is, heeft de kerkenraad besloten om professor Kees de Ruijter daarvoor te benaderen.

Opdracht

De opdracht die de kerkenraad aan Kees geeft is als volgt te formuleren:

Onderzoek en beschrijf de huidige situatie van de GKv Dronten Zuid als geheel en in het bijzonder de verbondenheid aan God, door het geloof, en elkaar van haar leden.

Onderzoek en beschrijf of en zo ja welk (collectief) verlangen er in de gemeente is om "dichter bij God en dichter bij elkaar te leven". (Mission Statement van GKv Dronten Zuid).

Onderzoek welke elementen in de gemeente bijdragen in het aanwakkeren en vervullen van dat verlangen en wat verstikkend en verlamdend werkt.

Adviseer de gemeente en de kerkenraad over concrete activiteiten die zij kunnen doen op korte, middellange en lange termijn die tegemoetkomen aan het collectief verlangen.

Bijlage 2 Methode

De opdracht valt uiteen in 4 onderdelen:

- i. situatiebeschrijving van de gemeente,
- ii. verlangens die in de gemeente leven,
- iii. stimulerende en remmende factoren in de gemeenteprocessen,
- iv. aanbevelingen.

i) Komt vooral aan de orde in onderdeel *helikopterview (1)*, *concrete bedding (2)*, *DZ in kerntrekken (3)* en verder verspreid over de overige paragrafen.

iii) Komt vooral in beeld onder *concrete bedding (2)*, *DZ in kerntrekken (3)*, *aandachtspunten (4)*.

iv) Wordt uitdrukkelijk uitgewerkt in *aandachtspunten(4)* en *aanbevelingen (5)*.

ii) Het minst grijpbare en lastigst op te sporen onderdeel van de opdracht betreft het *collectieve* verlangen dat leeft in de gemeente. Ik kan ook niet zeggen dat ik een duidelijk collectief verlangen heb ontdekt. Eigenlijk was daar vooral sprake van bij de groep jongeren (twintigers en dertigers) die ik op een avond afzonderlijk gesproken en bevraagd heb (zie hier onder). Daar kwam heel duidelijk met zoveel woorden uit dat men het verlangen deelde om samen opgebouwd te worden in het geloof en dat dat ook verbonden was aan de hartelijke bereidwilligheid om zelf daarvoor ook te geven in de gemeenschap.

Er leven in de gemeente wel heel veel verlangens rond de geloofsomgang met God en de onderlinge gemeenschap die daarmee verbonden is. Dat die verlangens er zijn is wel *collectief* te noemen omdat ze in die algemene zin gedeeld worden. Maar vervolgens gaan die verlangens vaak wel een heel verschillende richting uit. Ik schrijf dat toe aan het feit dat de diversiteit enorm toeneemt en verder met name aan het feit dat Dronten Zuid te typeren is als een keuzekerk (zie op dit punt de paragraaf *DZ in kerntrekken (3)*). Wat ik aan verlangens tegenkwam heb ik verspreid door dit rapport beschreven waar dit aan de orde was.

Een belangrijke randvoorwaarde die de kerkenraad bij zijn opdracht formuleerde was dat het rapport binnen 150 uren klaar zou moeten zijn. Het was dus duidelijk niet de bedoeling dat een wetenschappelijk rapport opgesteld zou worden volgens uitgewogen onderzoeksmethoden. Ik heb daarom de volgende methode van onderzoek gehanteerd:

1 De kern van mijn onderzoek ligt in gesprekken in het midden van de gemeente. De kerk is een gemeenschap van mensen. Daarom zocht ik mijn voornaamste bron in de directe communicatie met de mensen. Daarbij heb ik in ieder geval twee sporen gevolgd:

1. Ik wilde graag in beeld krijgen waar en hoe de kerkelijke activiteiten plaats vinden. Daarom heb ik aan de ene kant diegenen opgezocht die het voortouw nemen bij allerlei activiteiten en daarin een trekkende rol vervullen, maar ook aan de andere kant diegenen die meer in de luwte van de gemeente hun plek hebben, om daarmee ook een beeld te krijgen in hoeverre de bedoelde activiteiten effectief en doelgericht plaatsvinden. De namen en adressen van de laatste groep heb ik verkregen door daar gericht naar te vragen bij verantwoordelijke ambtsdragers en actoren binnen de gemeente.

Apart vermeld ik hier gesprekken met Henkjan Gerrits, voorzitter van de kerkenraad, Gerry Bos-Kaptein, als Pastoraal Werker aangesteld binnen de gemeente, Klaasjan Salomons,

voorzitter CBZ en Fritz Kruger, voorganger van de NGK Dronten.

Het was een bijzonder waardevolle ervaring om in zoveel gesprekken op doorgaans indringende manier samen te kunnen delen hoezeer ieder betrokken is in het werk van God in Dronten Zuid. Alle gesprekken hebben we met gezamenlijk gebed afgesloten. De kern van dit rapport wordt gevormd uit wat ik van deze gesprekken heb vastgelegd in verslagen.

2. Tegelijkertijd heb ik het gesprek binnen de gemeente op gang willen brengen rond de kernen van het kerkelijk leven door het beleggen van thematische gemeente-avonden waar het onderlinge gesprek de hoofdmoot van de avond vormde. Daarbij is steeds geprobeerd om ons te laten sturen door drie Bijbelse regels voor geloofsomgang die door de liefde werkt:
 - luisteren als aanvaarden
 - spreken tot opbouw
 - handelen als dienen

Door zelf steeds in gespreksgroepjes aan te schuiven en van alle deelnemers ingevulde gesprekspapieren te vragen heeft dat veel informatie en inzicht in de actuele processen opgeleverd. Daarbij heb ik aparte aandacht besteed aan de tegenstemmen die op deze manier hoorbaar werden. Dat heeft, zeker waar dat uitliep op een face to face gesprek, vaak waardevolle waarnemingen opgeleverd die balans aanbrachten in het totaalbeeld.

De gemeente-avonden waren opgezet rond de volgende thema's: De kerk als nieuwe gemeenschap in Christus, mede n.a.v. mijn voorgaan in de dienst van 18 november (19 november), geloofsverbondenheid aan God, de gereformeerde traditie en elkaar (10 december) en plaats en betekenis van het Heilig Avondmaal [mede ter voorbereiding op de viering van het Avondmaal op 20 januari] (14 januari).

Een aparte avond heb ik belegd met twintigers en dertigers uit de gemeente. Over hen wordt vaak gezegd dat zij zo vaak ontbreken bij allerlei gelegenheden. Ik heb daarom aan alle ouderlingen gevraagd de namen van de betreffende leden uit hun wijk door te geven. Hen heb ik uitgenodigd om samen een avond door te praten over hun plaats in de gemeente, hun verlangens voor de gemeente en hun motivatie om zich te geven in de gemeente. Dat heeft geresulteerd in een bijzonder vruchtbare ontmoeting (11 februari) met 24 vertegenwoordigers van deze leeftijdsgroep, waar vrijuit gesproken is over de gedachten die onder hen leven rond het wel en wee van DZ. Ik ben onder de indruk geraakt van wat naar voren kwam aan verlangen naar inhoudelijke verdieping en verbinding in de gemeente. Tegelijkertijd werd me duidelijk dat onder deze groep niet veel verwacht wordt van de bereidheid van kerkenraad en gemeente om gericht aan vernieuwing te werken. Uit eigen beweging zei men zelfs dat er *weinig vertrouwen* was dat de kerkenraad veel zou doen met dit rapport.

2 Aanvullend op de genoemde gesprekken heb ik veel geleerd op de vergaderingen van de brede kerkenraad (14 november, 26 februari), PKR (20 november, 18 december, 15 januari) en BKR (2 oktober, 6 november, 4 december, 8 januari), waar ik mocht aanschuiven en desgewenst mijn inbreng leveren.

3 Naast de gesprekken waarin de verhalen royaal gedeeld werden, heb ik de beschikking gehad over zeer veel schriftelijke bronnen. Om te beginnen had ik toegang tot alle documenten in de Box. Daardoor kon ik gericht zoeken naar gegevens over de recente geschiedenis van de gemeente en

actuele besluitvorming.

Daarnaast heb ik dankbaar gebruik gemaakt van:

Geranne Tamminga-van Dijk: *Voor de vorm. De beleving van het avondmaal in gkv dronten-zuid.*

Masterscriptie TU augustus 2018.

Gerry Bos-Kaptein: *Eindverslag gemeentestage (Hoogeveen (NGK) en Dronten Zuid (GKv)).* Sept.-Okt. 2018.

In totaal heb ik mijn tijd als volgt besteed:

70 uur gesprekken

28 uur vergaderingen incl. voorbereiding

51 uur lees/ en schrijfwerk (m.n. rapport)

Totaal: 149 uur

De concept versie van dit rapport heb ik voorgelegd aan en doorgesproken met enkele personen die vanuit hun perspectief een bijzonder overzicht over het reilen en zeilen van de gemeente hebben: Rien van den Berg, de vorige predikant van DZ, Henkjan Gerrits, kerkenraadsvoorzitter, Gerry Bos-Kaptein, Pastoraal Werker in DZ en Siebe de Graaf, voormalig voorzitter van de kerkenraad (2008 – 2012). De passage over samenwerking van de 4G kerken heb ik voorgelegd aan Fritz Kruger, dit in verband met de tussen hem en mij eerder besproken aandachtspunten. Hen dank ik hartelijk voor hun feed back op de eerste versie. Natuurlijk blijft de volledige verantwoordelijkheid voor dit rapport voor mijn eigen rekening.

Bijlage 3 Kerkdienst als liturgie van de gemeente

0 intro

In mijn rapport pleit ik voor een beleid rond de kerkdienst dat gericht is op een proces van meer effectieve inhoudelijke vorming en geestelijke verbinding, waardoor de actieve deelname van de gemeente veel meer tot leven komt. Dat vraagt voor sommigen misschien een wat nadere onderbouwing. In deze bijlage bied ik daarvan een eerste opzet. De opbouw is als volgt: Eerst wordt, als antwoord op een al te consumerende houding van kerkgangers, kort aangestipt wat de eigenlijke betekenis is van de kerkdienst (1). In het verlengde daarvan wordt de kerkdienst getypeerd als een permanent vormingsproces (2). Vervolgens wordt bepleit om keuzes voor een liturgisch vernieuwingsproces in te zetten bij bewustwording van de gemeente (3). Op basis daarvan kunnen liturgische praktijken aan diepte en betekenis winnen. Die worden in concrete opties in beeld gebracht (4). Rond deze opties worden wat randvoorwaarden geformuleerd om te zorgen voor een verantwoorde inkadering (5), waarna besloten wordt met een korte uitleiding (6).

1 kerkdienst als volksvergadering met de Koning

De kerkdienst is het hart van het leven van Christus' kerk. Dat besef wordt in het algemeen zeer breed gedeeld binnen de gemeente. Tegelijkertijd is wel duidelijk dat de verantwoordelijkheid voor de liturgie als zodanig niet breed gedragen wordt in de gemeente. Veel kerkgangers komen naar de dienst met een kiezende houding: zij beleven de kerkdienst vanuit hun eigen behoeften en ontkomen dan niet aan de verleiding om uit het liturgische 'aanbod' te selecteren wat bij hun leven past. Hoewel die houding gemakkelijk te begrijpen is als een grondtrek van onze huidige cultuur, vormt het een bedreiging van echte betrokkenheid bij het liturgisch gebeuren. Op die manier gaan kerkgangers zichzelf gemakkelijk beschouwen als publiek dat aan zijn religieuze trekken moet komen. Bovendien is de kerkdienst dan geen wezenlijk element meer in Christus' kerkvergadering, maar een plek waar al dan niet functioneel gewerkt kan worden aan de behoeften ("ik moet hier voor de komende week genoeg meekrijgen").

Bij die stand van zaken is het risico groot dat een kerk maatregelen uitdenkt om de kerkgangers aan de gemeente te binden. In diverse liturgische discussies zijn daarvoor aanwijzingen te vinden. Maar welk resultaat men daar ook mee boekt, het effect zal altijd zijn dat kerkgangers zich bevestigd voelen in hun 'publieksfunctie'. Belangrijker is daarom liturgisch besef te bevorderen, dat de kerkgangers in staat stelt vanuit geloofsverbondenheid met hun Heer de kerkdienst te vieren als het kloppende hart van de gemeenschappelijke omgang met God.

Een kerkdienst kan dan metterdaad beleefd worden als de volksvergadering met de Koning, die zijn volk graag ontmoeten wil. Daarmee wordt de liturgie de plek waar het lichaam van Christus zichtbaar wordt als de nieuwe samenleving die gericht oefent om zich de nieuwe levensorde eigen te maken.

2 kerkdienst als vormingsproces

Een gemeente die leeft vanuit dit liturgisch besef ontvangt veel mogelijkheden om voorbij individuele en consumerende kerkgang te komen. Dan zal er veel ruimte ontstaan voor een kerkdienst als permanent vormingsproces waarin die nieuwe levensorde gaat doorbreken. Dan is niet langer de belangrijkste vraag of ik als kerkganger voor de komende week meekrijg wat bij mijn particuliere levenssituatie past, maar hoe ik me laat betrekken in het levensvernieuwende proces van Christus' koninkrijk zoals Hij dat in de gemeente begonnen is.

Kort samengevat is die nieuwe levensorde te omschrijven als *geloof dat door de liefde werkt* (Gal.

5:6). Op basis van de apostolische brieven die het leven van de gemeente tekenen is dat te concretiseren in drie kernen:

- Luisteren als aanvaarden
- Spreken tot opbouw
- Handelen als dienen

Een echt vormende kerkdienst zou zich moeten kenmerken door liturgische praktijken die op deze kernen gericht zijn. Dan is deelname van de gemeente in de eredienst ook metterdaad gericht op het grote liturgische doel: dat wij ons zelf als een levend, heilig en God welgevallig offer in zijn dienst stellen (Rom. 12:1)

3 liturgische bewustwording als basis

Een risico dat verbonden is aan een visie als hier boven beschreven, is wel dat vanuit een vorm van normatief idealisme te hoog wordt ingezet. De weerbarstige praktijk van het concrete wekelijkse gebeuren laat zich nu eenmaal niet zo maar vormen naar een ideaalplaatje. Het is daarom belangrijk hier goede strategische keuzes te maken, waardoor de gemeente van meet af aan ingeschakeld wordt in een proces dat direct aansluit bij haar eigen liturgische horizon.

Daarom lijkt het in de huidige situatie van de gemeente belangrijk om voor alles in te zetten op liturgische bewustwording. Binnen de gemeente is er veel diversiteit aan verlangens rond de eredienst. Onkritische inzet bij die verlangens zal gemakkelijk kunnen leiden tot verbreding van bestaande kloven. Bewustwording van Gods bedoeling met de eredienst zal helend kunnen inwerken op de gemeenschap in Christus.

Concreet zou het proces van bewustwording bij voorbeeld op de volgende manieren gestimuleerd kunnen worden:

- *Binnen de eredienst* zelf: gerichte aanduiding van de verschillende liturgische praktijken kan helpen meer bewust deel te nemen aan de eredienst. In het algemeen is het niet aan te bevelen binnen de kerkdienst al te veel toelichting te geven op onderdelen. Maar met een enkel gericht woord, liefst aan de Schrift ontleend kan wel een liturgische houding van eerbied en overgave bevorderd worden.
Op een meer basale manier kan bewustwording gestimuleerd worden door kerkdiensten thematisch te wijden aan de betekenis van eredienst voor God.
- *Buiten de eredienst*: binnen de gemeente zijn er veel mogelijkheden om elkaar op te scherpen rond de liturgie. In gemeente-avonden en gemeentegroepen kan het onderlinge geloofsgesprek goed gestimuleerd worden door materiaal dat (o.a. via de Lichtbode) beschikbaar gesteld wordt. Wanneer op die manier binnen het lichaam van de gemeente de bewustwording gedeeld wordt kunnen de vruchten daarvan meteen in de kerkdiensten zelf geplukt worden. Voorwaarde is wel wat steeds als basisthema van dit rapport wordt benadrukt, dat de onderlinge geloofsomgang zich verdiept. Op deze manier kan ook het besef groeien dat het gebeuren in de gemeentegroepen en alle onderlinge geloofsgesprekken een vorm van eredienst voor God vormen.
- *Door middel van een gemeenteproject*: een belangrijk thema als dit verdient het om breed aan de orde te komen binnen de gemeente. Zeker gelet op de geconstateerde grote behoefte om de eenheid van de gemeente in Christus te zoeken, door alle divergerende

krachten heen, zou voor een volgend seizoen heel goed voor een gericht jaarthema gekozen kunnen worden in het kader van het onderwerp van deze bijlage. Beide hiervoor genoemde opties binnen en buiten de eredienst komen dan op een heel natuurlijke manier in elkaars verlengde te liggen. Dat is ook precies wat in echte eredienst gebeurt en gebeuren moet.

4 liturgische praktijken

Wanneer liturgische bewustwording van de gemeente de basis vormt van heroriëntering op de eredienst, kunnen van daar uit op natuurlijke wijze liturgische praktijken opnieuw betekenis krijgen. Voorwaarde daarvoor is dat de gemeente de ruimte krijgt daarin optimaal deel te nemen.

De gemeentezang vormt sinds de Reformatie een liturgische praktijk waarbij de gemeente volop deelnemen kan in de liturgische handeling. Ik laat dat element van de eredienst voorlopig even buiten beschouwing maar noteer wel dat de gemeentezang aparte aandacht verdient, wanneer wordt nagedacht over de aanbidding van de gemeente. Aan de hand van de onder 2 genoemde kernen hieronder nu een korte aanduiding van de liturgische praktijken waarbinnen de deelname van de gemeente vorm kan krijgen:

- Luisteren als aanvaarden

Wie oren heeft om te horen, moet goed luisteren wat de Geest tot de gemeente zegt. Dat is het terugkerende refrein bij Jezus en alle apostelen. Er zijn twee duidelijke liturgische praktijken die ons daarin willen vormen.

- Bidden

Je zou bidden kunnen omschrijven als wachten op God. Niet zelf eerst actief van start gaan, maar van Hem het initiatief, de kracht en de zegen verwachten in alles wat je onderneemt. Dat betekent dat je ook leert wachten met je oordeel, met je mening. De mening van de Geest gaat voor. Zo bezien is bidden een geweldige luisteroefening, die in de eredienst vormend werken kan voor een houding die in alle dingen opziet tot God.

- Preken

Wat in de preek gebeurt is een complex gebeuren dat we kunnen aanduiden als de communicatie van het evangelie. Dat begint met luisteren. De deelname van de gemeente in het preekproces is dus actief luisteren naar de stem van de Geest. De prediker hoeft de boodschap niet te 'verkopen', zoals in de reclame en de politiek gebeurt. In dat geval zijn de hoorders het publiek dat oordeelt. Dat is een gewelddadige vorm van communiceren. De kern van het preekgebeuren ligt dus in een proces van communicatie waarin predikers en gemeente samen bij voorbaat verbonden zijn door de Heilige Geest. Vanuit die verbondenheid kan een luisterhouding groeien die niet oordelend gericht is maar toe-eigenend.

In deze twee liturgische praktijken is luisteren de houding die de gemeente inoefent tegenover God die spreekt. De aanvaarding in het luisteren die daaruit groeit wordt zo de houding waarmee je ook naar andere mensen luistert.

- Spreken tot opbouw

Nadrukkelijk is dit de tweede stap in het liturgisch vormingsproces. Wie niet geleerd heeft te luisteren kan ook niet spreken. Dat geldt voor predikers, ambtsdragers en alle gemeenteleden. Natuurlijk is er een centrale liturgische praktijk die hier in beeld komt:

- Preken

Nadat hierboven het luisteren als primair in het preekproces is beschreven, komt er ook ruimte voor het spreken. Hoewel de praktijk van de eredienst gemakkelijk anders kan doen vermoeden is preken echt een functie van de gemeente. Het evangelie is immers aan haar toevertrouwd en niet aan de ambtsdragers, en zeker niet exclusief aan de predikers. Het enige Bijbelhoofdstuk dat ook een algemene indruk geeft van een kerkdienst uit de apostolische tijd laat dan ook een actieve gemeente zien waarin ieder kan deelnemen aan het spreken van het Woord (1 Cor. 14). Ook wanneer in de gereformeerde traditie vooral academisch opgeleide predikers de kansel beklimmen moeten we in hen toch in de eerste plaats één uit de rijen van de gemeente naar voren zien komen.

In de huidige situatie waarin het verlangen naar actieve deelname door de gemeente sterk toeneemt, zou bewust naar meer mogelijkheden gezocht moeten worden om gemeenteleden ruimte te geven te spreken tot opbouw van de gemeente. Dat kan gebeuren door de preek meer interactief te maken. Daarnaast zou er meer ruimte kunnen komen voor gemeenteleden om een eigen getuigenis uitspreken.

De gemeente van DZ is wel bijzonder bevoorrecht dat zij in haar midden de Timotheusgroep kent, waar gericht gewerkt wordt aan het spreken van Gods Woord op het grondvlak van de gemeente. De inbreng van de groep moet zeker bewaard blijven en verdient zorgvuldige uitbreiding. Van belang is daarbij wel dat het werk van de groep een zorgvuldige inbedding in het geheel van de gemeente krijgt, zodat de output van hun werk aansluit op de behoeften van de gemeente en als voedend in dat opzicht ervaren kan worden.

Geloofsbelijdenis

Een van de oudste liturgische vormen van spreken tot opbouw is de geloofsbelijdenis. Variatie in het uitspreken van en deelnemen aan de belijdenis van het geloof is dan ook zeer gewenst. Een en ander zou enorm kunnen bijdragen aan de doelstelling dat we binnen de gemeente het bewustzijn bevorderen van wat echt gereformeerd is.

- Handelen als dienen

Dienst is in de Schrift een kernwoord voor alle leven uit geloof. Daarmee is in de kern aangeduid hoe diep de verandering in Christus in een mensenleven ingrijpt. Waar in deze wereld doorgaans eigenbelang en machtsuitoefening de overhand hebben, is een christen voorgesorteerd tot dienst, zoals Christus zelf niet gekomen is om zich te laten dienen maar te dienen en zichzelf te geven. Hier is niet primair een specifieke liturgische praktijk te noemen, maar het ambt.

- **Ambt en dienst**

In het Nieuwe Testament hebben de ambtsdragers een belangrijke taak rond de dienst van de gemeente. Zij rusten de gelovigen toe tot dienstbetoon (Ef. 4: 12) en letten erop dat zij blijven binnen de orde van de liefde. Waar de vrijheid misbruikt wordt als voorwendsel voor het vlees (eigenbelang, destructie), daar komen zij in actie. Namens Christus bewaren ze de gemeente ook bij haar identiteit.

Veel van het ambtelijk functioneren blijft binnen de liturgie onzichtbaar en onttrekt zich daardoor grotendeels aan het gezichtsveld van de gemeente. Alleen de constituerende taak die de ouderlingen hebben voor de samenkomst en de inzamelende taak van de diakenen zijn binnen de eredienst waarneembaar. We zouden ons moeten afvragen of op dit punt geen ruimere liturgische mogelijkheden denkbaar zijn. Wanneer ouderlingen en diakenen af en toe binnen de kerkdienst al getuigend met de gemeente delen waarmee zij bezig zijn gaat het veel meer voor de gemeente leven dat zij daar haar voorgangers ontmoet. Dat voedt ook de voorbede van de gemeente voor haar ambtsdragers.
- **De dienst van de gemeente**

Ambtelijke dienst is per definitie gericht op de dienst van de hele gemeente. Het is daarom goed dat ook de onderlinge dienst van de gemeente in beeld komt. Dit spreekt des te meer, doordat binnen de gereformeerde traditie de liturgie vaak wat eenzijdig ontwikkeld is doordat vooral het aspect van de (verstandelijke) kennis nadruk kreeg. Dat je ook gelooft met hart en mond en handen kwam daardoor minder uit de verf. Om ook op dit punt het vormende karakter van de eredienst uit te diepen is het op zijn minst raadzaam dat de oefening in dienstbetoon in beeld komt binnen de kerkdienst. Dat gebeurt natuurlijk door aansporing en vermaning binnen de preek, maar ook hier kan door middel van geloofsgetuigenis verteld worden van wat God in de gemeente doet.

(Zie voor een korte beschrijving van de verhouding tussen Christus, de gemeente en de ambten *Bijlage 5*, die ook gedacht is als achtergrond van deze notitie rond de liturgie van de gemeente.)

De mogelijkheden om de gemeente actief te laten deelnemen in de liturgie blijken dus overvloedig. Dat kan niet verwonderen voor wie vertrouwd is met het doorgaande spreken van het Nieuwe Testament over de gemeente als lichaam van Christus. Toch blijkt er binnen de gereformeerde traditie veel minder liturgische vrijmoedigheid op dit punt te bestaan dan b.v. binnen de congregationalistische traditie (denk b.v. aan de Vergadering der gelovigen), waar alle gemeenteleden zich metterdaad geroepen weten hun plek binnen de gemeenschap in te nemen met de volle verantwoordelijkheid die daaraan verbonden is. Dat verschil in vrijmoedigheid hangt zeker samen met het feit dat binnen de gereformeerde traditie nog wel resten van de klerikale traditie zijn overgebleven, waar een redelijk eenzijdige nadruk op taak en plaats van de ambtsdragers ligt. Dat roept bij de gemeente vaak een afhankelijke en afwachtende houding op. Met inachtneming van het voorgaande, waarin bepleit is de liturgische bewustwording van de

gemeente echt als basis van haar deelname te hanteren, zouden dus de volgende mogelijkheden benut kunnen worden voor gerichte participatie van gemeenteleden:

- Luisteren als aanvaarden
 - Gebedsoefening binnen gemeentegroepen en rond de bestaande gebedsgroep die actief is rond de kerkdiensten, vervolgens inschakeling van gemeenteleden voor het liturgisch gebed. In ieder geval is deze optie belangrijk in kerkdiensten ter gelegenheid van bid- en dankdag, Oudejaarsviering enz...
 - Oefening in preekbespreking zonder oordelen.
- Spreken tot opbouw
 - Inschakeling van gemeenteleden bij de Schriftlezingen en de geloofsbelijdenis in de liturgie.
 - Toespitsing van de geloofsbelijdenis op specifieke aspecten of thema's uit de betreffende eredienst (in een bid- of dankdagdienst zou b.v. Z. 9 en/of 10 prachtig een plek kunnen krijgen. Juist de Catechismus leent zich zeer voor belijdend spreken van de gemeente. Zo wint dit belijdenisgeschrift meteen weer aan bekendheid. Soortgelijke toepassingen zijn te maken met de NGB en DL).
 - Inkadering van getuigenissen uit de gemeente binnen preek en eredienst.
- Handelen als dienen
 - Zichtbaar maken van ambtswerk door getuigenissen van ambtsdragers.
 - Inschakeling van (jonge) leden bij het inzamelen van de gaven.
 - Stimuleren van onderling diakonaat en pastoraat (b.v. in het verband van gemeentegroepen).

5 randvoorwaarden voor actieve deelname van de gemeente

Vormgeving van de eredienst vraagt om zorgvuldigheid en eerbied. Hier is immers de kern van de ontmoeting tussen de gemeente en haar hemelse Bruidegom. Dat kunnen we niet zomaar aan de vrije improvisatie van het moment overlaten. Daarom is het goed op dit punt enkele richtlijnen te formuleren.

Algemeen:

In het bovenstaande is bepleit dat voor deelname van de gemeente in de liturgie het vormend karakter van de eredienst doorslaggevend is. Dan is het ook belangrijk dat daarvan iets doorstraalt in de algemene sfeer van de kerkdienst. Concreet: het is belangrijker dat die sfeer gericht is op transformatie dan op informatie. Informatie wordt gemakkelijk als vrijblijvend gezien.

Het is wel belangrijk dat dit aspect goed bewaakt wordt. Er is nl een actuele neiging om allerlei informatie te delen met de gemeente b.v. door middel van filmpjes in de eredienst, al of niet tijdens de collecte. Vanuit de informatiseringstendens van onze tijd voelt dat heel natuurlijk aan. Maar het leidt heel snel af van de kern van de eredienst en rooft gemakkelijk het gezaaide woord weg.

Interactie

Wil de kerkdienst echt vormend zijn dan is betrokkenheid van de gemeente belangrijk. Gerichte interactie kan daarbij echt helpend zijn. Dat vraagt van de voorganger wel zorgvuldig voorwerk in het kiezen van de juiste werkvormen op dit punt.

Schriftlezing en geloofsbelijdenis:

De Schrift is aan de gemeente toevertrouwd. Het ligt daarom voor de hand dat de gemeenteleden ook deelnemen in de liturgische Schriftlezing. Vanwege de centrale betekenis van dit onderdeel van de eredienst is het daarom erg belangrijk dat hiervoor gemeenteleden in aanmerking komen die in staat zijn om de Schriftgedeelten helder en duidelijk tot klinken te brengen. In hun houding moet ook iets van de eerbied voor de Schrift uitstralen. Gerichte oefening is op dit punt echt aan te bevelen.

Getuigenissen:

Vanuit het NT-beeld van de eredienst is er veel ruimte voor getuigenissen. Ook in de concrete situatie van de gemeente vandaag kan daar vaak aanleiding toe zijn. Tegelijkertijd hoeven ze geen regel te worden. Ze hebben hun waarde als bemoedigende verhalen van wat God vandaag doet, maar ons geloof is niet gebaseerd op wat wij vandaag meemaken. Bovendien: persoonlijke getuigenissen kunnen mensen ook neerdrukken ('dit maak ik nooit mee'), of ze kunnen een bepaalde geestelijk competitieve sfeer creëren dat je toch eigenlijk ook wel iets bijzonders moet meemaken én vertellen. Om de genoemde gevaren te bezweren verdient het aanbeveling getuigenissen zo veel mogelijk in te bedden binnen de preek.

Als randvoorwaarden zouden de volgende hoofdlijnen kunnen dienen:

- 1) getuigenissen moeten uiteindelijk de naam van God verkondigen, niet het etaleren van het persoonlijke leven, hoewel ze wel volop persoonlijk mogen zijn. Maar het is een getuigenis van wat God gedaan heeft ter bemoediging en verwondering van de gemeente.
- 2) Getuigenissen worden vooraf doorgesproken, bijvoorbeeld met de wijkouderling, predikant of andere voorganger. Dit zowel om richtlijn 1 te borgen als ook om de lengte binnen de perken te houden. Kunst daarbij is om het wel echt het eigen verhaal van mensen te laten zijn.

Verwerking

Een kerkdienst die echt vormend van karakter is vraagt haast als vanzelf om voortzetting van het proces ook buiten de dienst. In aansluiting op de dienst zijn er veel werkvormen denkbaar die de verwerking en toe-eigening van het evangelie kunnen dienen. In de meer informele setting die daarbij past zijn waardevolle andere mogelijkheden aanwezig om het geloofsgesprek en de christelijke verbinding te dienen. Dat is een belangrijke remedie tegen vrijblijvendheid. Wie rechtstreeks op het spoor van verwerking gezet wordt zal minder snel over gaan tot de orde van de dag en intussen het evangelie laten voor wat het is.

6 uitleiding

Deze bijlage is een eerste bijdrage om de deelname van de gemeente in de liturgie te onderbouwen in een beknopte liturgische visie en tegelijkertijd praktisch uit te werken voor de concrete vormgeving. Dat betekent dat er veel meer mogelijk moet zijn voor een gemeente die in de eredienst actief het heil in Christus viert. Belangrijker is dat in en onder wat hier als begin beschreven is een echte communicatie van het evangelie van Christus tastbaar wordt. Dat is waar de GKv DZ behoefte aan heeft. Waar die genade meer en meer werkelijk onderling gedeeld wordt zal het lichaam van Christus samenhang krijgen en zich zelf opbouwen door de liefde.

Bijlage 4 Kernwaarden in de gemeente

Om een peiling van de geestelijke situatie in de gemeente enigszins concreet te beschrijven is het nuttig om doordachte criteria te hanteren. Het hier door mij genoemde begrip *kernwaarde* heb ik ontleend aan Patrick Nullens, *Zorgen voor een eigenwijze kudde. Een pastorale ethiek voor een missionaire kerk*. Boekencentrum, 2015. Hij benoemt vier kernwaarden van een missionaire kerk (p. 87 v.v.):

- zending
- gemeenschap
- waarheid
- barmhartigheid

De kracht van waarden ligt in de samenhang tussen denken, voelen en handelen. Nullens formuleert deze waarden rond de persoon van Christus (dus niet als een zoveelste theoretisch model). Terwijl in eerdere tijden de waarheid van de leer van de Schrift (en de kerk) zo ongeveer de belangrijkste waarde was in de GKv-traditie zou die in de huidige situatie misschien wel op de laatste plaats komen. *Naar mijn indruk* (ik heb daar geen gerichte peiling naar gedaan) zou in DZ *gemeenschap* op de eerste plaats komen, daarna *barmhartigheid*, gevolgd door *zending* en tenslotte *waarheid*. In de perceptie van heel wat (oudere) gemeenteleden zouden die laatste twee van plaats kunnen verwisselen.

Deze concrete benoeming van kernwaarden gebruik ik in dit rapport om aan te duiden hoe ingrijpend de verschuiving in geestelijke accenten is die in de gemeente zichtbaar wordt. De gemeente groeit in snel tempo van de oorspronkelijke GKv-traditie vandaan. De ontworteling die in dat verband dreigt is voor mij de reden om sterk de aandacht te vragen voor toerusting in kennis van de Bijbel en vertrouwdheid met de leer van de Schrift. Dat is concreet wat bedoeld wordt met de waarheid als kernwaarde in de gemeente.

Ik leg daar wel even de nadruk op omdat ik op grote schaal onachtzaamheid rond onze gereformeerde wortels tegen kom. Voor zover er afscheid genomen moest worden van een houding die uitstraalde dat we de waarheid in pacht hadden is de reactiehouding goed te begrijpen. Maar er zijn maar weinig mensen die geestelijk peilen hoe belangrijk het is dat we ook echt gegrondvest zijn in de waarheid (vgl. 2 Pet. 1: 12). Waarheid is dus werkelijk een kernwaarde voor de gemeente en bepaald geen gereformeerde eigenaardigheid. De apostel acht het zelfs noodzakelijk dat wie zijn leven op die waarheid heeft gebouwd nog steeds wakker gehouden wordt op dat punt. Dat is ten diepste mijn motief om dit aandachtspunt te noemen.

Bijlage 5 Christus, gemeente en ambt

In mijn rapport noem ik enkele keren de kwestie of we in onze visie op kerkenraad en gemeente ons uitgangspunt nemen in het ambt of in de gemeente. In onderstaande opmerkingen probeer ik het belang van die keus iets uit te diepen.

Paulus schrijft nooit brieven aan de kerkenraad van de gemeente. Hij schrijft aan de gemeente. Je zou die brief vandaag dus bij wijze van spreken meteen kunnen opnemen in de Lichtbode. Lees met die gedachte in je achterhoofd eens de eerste brief aan de Corinthiërs. Je komt dan dingen tegen, die geen kerkenraad in het kerkblad zou zetten. Dingen, die wij geneigd zijn binnen de 'inner circle' van het college te houden. Het is de moeite waard eens grondig die denkoefening te volbrengen. Het leert je vragen te stellen bij sommige kerkelijke gewoontes die bij ons diep geworteld zijn. (NB ik voer geen pleidooi voor het loslaten van de zo noodzakelijke vertrouwelijkheid rond tucht. Wel attendeer ik er op, dat de neiging om veel zaken een tijd lang in de inner circle van de kerkenraad te houden een belemmering vormt voor het werkelijk functioneren van de geestelijke gemeenschap.)

Op de bodem van al die vragen komt de vraag terug: Wat betekent het dat wij lichaam van Christus zijn? Dat is in feite steeds het vertrekpunt voor Paulus: Hij kent geen 'inner circle', geen centraal bestuurscollege. "U bent het lichaam van Christus." (1 Cor. 12: 27) Dat zegt de Heer Zelf tegen Zijn gemeente. En in de Schrift worden de ambten (en andere taken) vervolgens ingetekend binnen dat lichaam (1 Cor. 28 – 30).

In de stukken die in DZ geschreven zijn rond het functioneren van de kerkenraad (zie m.n. het document over de NBS) wordt vaak verwezen naar Efeziërs 4. Maar ook daar is het leven van de gemeente nooit gedacht vanuit de ambten. Het duidelijkst komt dat misschien wel uit in vers 16: Het lichaam bouwt zichzelf op door de liefde. Daarbij wordt het bijeengehouden door de gewrichtsbanden, waarmee hier duidelijk de ambten bedoeld zijn. Als je iets nader inzoomt op die beeldspraak wordt het ook duidelijker: Een sprekend voorbeeld van gewrichtsbanden hebben we in onze enkel- en kniebanden. Die zijn er duidelijk op gericht om onze enkels en knieën goed te kunnen gebruiken. Ze zorgen ervoor dat ze in het geheel van ons been en lijf hun werk doen. Het gaat dus om het functioneren van enkel en knie. En de banden zorgen er voor dat dat goed verloopt. Dat spoort met wat in vers 12 gezegd wordt: zij zijn er om de heiligen toerusten voor het werk in zijn dienst. Samenvattend kun je zeggen: De ambten functioneren om de gemeente te *doen* functioneren. Hiermee ligt meteen de vraag op tafel: Waar kies ik nu mijn startpunt? Begin ik nu bij de gemeente? Nee. Ik begin bij Christus. Ik leg daar graag de nadruk op. Er is nl een visie die zegt: je moet je startpunt nemen in de gemeente. Maar iets anders geformuleerd luidt die visie: beginnen van onder op. De ambten komen op uit de gemeente.

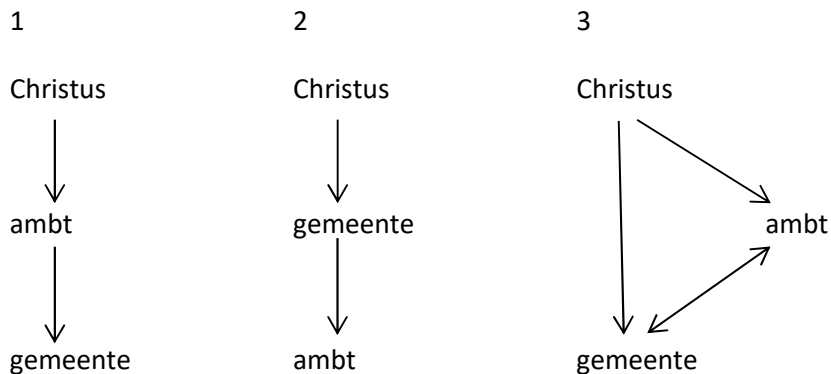
En dat is dus precies de valkuil, waarvoor ik waarschuwen wil. Beginnen bij het lichaam van Christus is beginnen bij Christus Zelf. Dat is de kern van de Corinthe brief, waar Paulus Christus tekent en die gekruisigd. Hij geeft Zijn lichaam om te worden verbroken. En daar waar de gemeente de dood van haar Heer verkondigt aan de tafel, daar leert zij het lichaam te onderscheiden. Daar gebeurt nl. het wonder dat allen die deel hebben aan het ene brood nu ook samen het lichaam van Christus vormen. De kerk staat of valt niet met het ambt. De kerk staat of valt met datgene waar het ambt voor staat. Namelijk dat zij vergadering van haar Heer is. Kerk betekent letterlijk: Van de Here.

Om die reden is het belangrijk de ambten te zien functioneren binnen het lichaam van Christus. Anders gaan zij een 'eigen leven' leiden.

Maar functionerend binnen het lichaam blijven de ambten, evenals de overige leden van het lichaam, verbonden met het wonder van de kerk, de genade van Christus.

Natuurlijk is dit nog maar een visie die door vertaald moet worden naar de werkelijkheid. Maar ook in de vaak stugge praktijk van het gemeentelven zullen er gemeenteleden zijn die niet meekomen en achterblijven in zelfstandig geloof. Het hoort bij de kerk om ook aan hen een echte plek te bieden en pastorale zorg te verlenen. Een tegenargument tegen deze visie kan dat niet vormen.

Om het verschil in de visies scherp aan te duiden zou je ze als volgt in beeld kunnen brengen:

1: Ambt als bemiddeling: In deze visie bemiddelt het ambt tussen Christus en de gemeente. Dit is de visie die in hoogkerkelijke (m.n. in katholieke en bisschoppelijke) systemen voor komt.

2: Ambt als praktische maatregel: In deze visie komt het ambt praktisch op uit de door Christus geregeerde gemeente: er moet nu eenmaal iemand de leiding hebben. Deze visie komt met allerlei varianten in zeer laagkerkelijke denominaties voor (Vergadering der gelovigen enz.).

3: Ambt als hulplijn: Het (opzieners)ambt is hulplijn tussen Christus en de gemeente: naast de rechtstreekse lijn tussen Hoofd en leden een tweede instantie die de eerste structureert. Ik ben hem officieel eigenlijk nog nergens tegen gekomen. Maar dit is de variant waarvan ik denk dat die het meest recht doet aan het geheel van het NT. Hij brengt principieel de rechtstreekse verhouding tussen Christus en de gemeente in rekening: uitgaan van het lichaam van Christus. Tegelijkertijd brengt hij de onmisbaarheid van het ambt *ten dienste van* de gemeente in beeld.

Bijlage 6 Wijkwerk

Op weg naar vitale gemeentekringen

0 intro

In dit rapport bepleit ik voor alles aandacht voor de voeding van het geestelijk proces in de gemeente. Daarvoor is mede nodig dat het fungeren van de gemeentekringen vernieuwd wordt. In deze bijlage enkele concrete opmerkingen over het proces dat daarbij nodig is.

1 Kerkenraad en pastorale visie

In het voorgaande ben ik steeds uitgegaan van onderling pastoraat in de gemeente, dat plaatsvindt in de gemeentekringen terwijl de eindverantwoordelijkheid bij de ambtsdragers ligt. Dat is een goed Bijbels uitgangspunt, dat echter in de gereformeerde traditie lang niet altijd gehanteerd is. Vanouds zijn wij gewend aan pastoraat dat in de eerste plaats door de ambtsdragers wordt waargenomen (m.n. door het huisbezoek).

Op dit punt is een duidelijk visie-besluit van de kerkenraad nodig. Kern van zo'n besluit zou de volgende verdeling kunnen/moeten zijn:

- a) de basis van alle pastoraat ligt in het onderling pastoraat van de gemeente.
- b) eerstelijns pastoraat ligt bij de (pastorale) ouderlingen.
- c) crisispastoraat ligt bij de professionele voorganger resp. kerkelijk werker.
- d) toerusting tot en opzicht over het onderling pastoraat ligt bij de PKR.

Om die visie op een verantwoorde manier te vertalen in concreet beleid is het verstandig om steeds aan te sluiten bij de bestaande gang van zaken en vandaar uit rustig heen te werken naar een nieuwe structuur en werkwijze.

2 Deelname van de gemeenteleden

Ook als de kerkenraad een duidelijke keus heeft gemaakt voor onderling pastoraat zit die keus bij de gemeente nog niet tussen de oren. De verwachting dat pastorale initiatieven altijd bij de ambtsdragers beginnen zit bij veel gemeenteleden zeer diep. Daar zou op diverse manieren aan gewerkt kunnen worden:

- Bespreking van dit rapport (zonder de bijlagen) zou een startpunt kunnen zijn voor heroriëntatie.
-
- De ouderlingen zijn in de gelegenheid bij het brengen van de huisbezoeken steeds aandacht te vragen voor de urgentie van onderling pastoraat en de gemeenteleden op te wekken zich daaraan te geven.
- Een kleine *Commissie Gemeentekringen* zou goed werk kunnen doen in het stimuleren van de activiteiten binnen de gemeente kringen. De aanbevolen toerusting zou hier doordacht en georganiseerd kunnen worden. Het is belangrijk dat deze Commissie zich gesteund en in de rug gedekt weet door de visie van de kerkenraad.
- De aanbevolen toerusting rond geestelijke conversatie is op de gemeente als geheel gericht en kan van daaruit de vitalisering van de gemeente kringen goed bevorderen. Deze toerusting moet niet incidenteel zijn maar cyclisch terugkeren.

- Aandacht voor het geestelijk proces binnen de gemeente kan daarnaast heel goed regelmatig gegenereerd worden via preken en materiaal in de Lichtbode.

3 Werkwijze

In de praktijk zullen gemeentekringen op heel diverse manieren (willen) werken. Sommige kringen zullen hun functioneren rechtstreeks zoeken in goede geestelijke communicatie voor Gods aangezicht. Andere volstaan eerder met contacten in een wat meer vrijblijvende dimensie. Wil de onderlinge communicatie van het evangelie echt gestalte krijgen in de gemeente dan zal hier meer gewerkt moeten worden naar een gelijkgerichte aanpak.

Dat wil niet zeggen dat op die manier zo zaken van 'boven' af opgelegd worden in de gemeente: De onderlinge verbondenheid in de gemeenschap van Christus vraagt er om, dat we ons ook inhoudelijk verbinden aan wat door de geledingen in het lichaam van Christus wordt aangedragen.

Ook hier is een coördinerende en aansturende taak weggelegd voor de ambtsdragers en de bovengenoemde toerustingsactiviteit.

4 Ten slotte

Het gevaar van onverbondenheid is gesignaleerd en algemeen erkend. Daartegenover is tegelijkertijd tastbaar geworden dat er in de gemeente een diep verlangen leeft om te communiceren voor Gods aangezicht. De Geest heeft duidelijk rijke gaven gegeven in de gemeente van Dronten Zuid. Moge Hij ons bewegen om die gaven in dienst te stellen van een vitale gemeenschap in Christus.

Bijlage 7 Vergadercultuur in DZ

De vergadercultuur in DZ is te typeren als *informeel*. Na het vertrek van Ds Schaaij is die sfeer ontstaan, waar kerkenraadsleden hun verantwoordelijkheid namen om positieve ontwikkelingen in de gemeente op gang te brengen. In het proces van vernieuwing dat zo op gang kwam was vooral in de (eerste) jaren en zeker tijdens het predikantschap van Rien sprake van een kleine groep goed op elkaar ingespeelde groep ambtsdragers, die eenzelfde drive deelden en elkaar zodanig aan vulden dat er sprake was van een uitgebalanceerd leiderschap dat in groot onderling vertrouwen opereerde. In die sfeer was vanwege de gegroeide verstandhouding weinig behoefte aan strikte vastlegging van besluitvorming en procedures. Veel werd *in het moment geregeld* en desnoods achteraf weer gemakkelijk bijgesteld.

Nu na het vertrek van Rien en de gewisselde bemensing van de kerkenraad een volledig andere situatie ontstaat blijken de schaduwkanten van die informele cultuur. Verantwoording van procedures en zorgvuldige besluitvorming laten te wensen over. In de praktijk blijkt dat de afgesproken Nieuwe Bestuursstructuur nooit echt formeel geïmplementeerd is en daardoor in de ogen van sommigen slechts een papieren regeling is.

In de maanden van mijn verkenning heb ik bovendien geconstateerd dat er veel te veel mensen afwezig zijn om de nodige continuïteit te waarborgen.

Enkele voor de hand liggende maatregelen zijn hier nodig. Naast het genoemde jaaragendum, waar alle beleidsvelden zijn ingeroosterd is er grote behoefte aan gerichte vergadertechniek bij de voorzitters en vergaderdiscipline bij de deelnemers.

Bijlage 8 Profiel voor een predikant?

Bij het beroepingswerk wordt vaak gewerkt met een uitvoerig predikantsprofiel. In het algemeen geloof ik niet erg in de werkbaarheid daarvan. Doorgaans is zo'n profiel vaak zo breed uitgewerkt dat er maar weinig kandidaten in aanmerking komen. Gelet op de kleine vijver waaruit die kandidaat naar voren moet komen werkt dat dus niet.

Natuurlijk zijn er verschillen in competenties en vaardigheden tussen predikanten. Maar die moeten niet uitvergroot worden. In aansluiting op de opmerkingen in dit rapport zou een beroep op een predikant heel goed kunnen vertrekken vanuit deze basisgegevens:

- De predikant heeft als prediker-voorganger èn als pastor getoond over de nodige kwaliteiten te beschikken.
- De predikant heeft aantoonbare feeling voor de geestelijke behoeften van de gemeente, zoals in dit rapport beschreven en is bereid zich daar op te concentreren in voorbeeld en toerusting.
- De predikant wordt beroepen als voorganger met een taakomschrijving die *het geheel van het predikantswerk* bestrijkt, waarbij wel rekening gehouden kan worden met specifieke gaven op een bepaald werkveld.
- De predikant wordt aangesteld met een taakomvang van minstens 80 %. (Dit om echt waar te maken dat de predikant ook werkelijk de voorganger van de gemeente is.)

Bij het voorbereiden van het beroepingswerk komt de vraag op naar de verhouding tussen de taken van de te beroepen predikant en die van de dienstdoende Pastoraal Werker. Op dit moment is de taakomschrijving van de Pastoraal werker te eenzijdig op pastoraal werk gericht. Om echt pastoraal werk nader in te bedden in het geheel van de gemeente opbouw en daarbij nodige toerusting is verbreding daarvan dringend gewenst. So wie so zou de Pastoraal werker in een vast aantal kerkdiensten per jaar moeten voorgaan om echt vruchtbaar de hele gemeente te bereiken. Gelet op de grootte van de gemeente zou er zeker werk (en financieel draagvlak) zijn voor 1,5 fte.